

Çiğdem Akın

SERİ		CİLT		SAYI		
SERIES	A	VOLUME	40	NUMBER	1	1990
SERIE		BAND		HEFT		
SÉRIE		TOME		FASCICULE		

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ORMAN FAKÜLTESİ
D E R G İ S İ

REVIEW OF THE FACULTY OF FORESTRY,
UNIVERSITY OF ISTANBUL
ZEITSCHRIFT DER FORSTLICHEN FAKULTÄT
DER UNIVERSITÄT ISTANBUL
REVUE DE LA FACULTÉ FORESTIÈRE
DE L'UNIVERSITÉ D'ISTANBUL

MİLLİ PARK PLANLAMASINDA KAMUOYU ETKİŞİ (MAÇKA ALTINDERE VADİSİ MİLLİ PARKI ÖRNEĞİ)

Doç. Dr. Sümer GÜLEZ¹⁾

Kı s a Ö z e t

Milli park planları genelde merkezdeki en uzman karar organınca yapılır. Bu çalışmada, milli park planlarının hazırlanmasına değişik bir yaklaşımla başlanılması öneren bir model sunulmaktadır. Modelin özü, milli park planı hazırlanırken kamuoyunun dikkate alınmasıdır. Bu amaçla, Maçka Altındere Vadisi Milli Parkı örnek alınarak hazırlanan bir anket formu ekte sunulmuştur. Anket sonuçlarının değerlendirilmesinde doğrudan ya da dolayısıyla ilgisi olabilecek kişi ve kuruluşların görüşlerinin, milli park planlarının hazırlanmasında gözönünde tutulmasını gerektiren birdüzeyde olduğu görülmüştür.

1. GİRİŞ

Genel anlamıyla doğa, sanat ve kültür gibi insan kafası ürünlerin karşıtı olup kendiliğinden varolan canlı ve cansız varlıkların bütünü olarak bilinmektedir (TDK, 1974). Hemen tüm ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de doğa koruma, her zaman güncelliğini koruyan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gittikçe kalabalıklaşan günümüz dünyasında doğa artık kendisini, çok uzakta ya da ulaşılamaz olmakla koruyamamaktadır. Bu nedenle, milli park ve eşdeğer korunan alanların kurulması, geriye kalan doğal habitat ve ekosistemleri örnekleyen yerlerin, ender ve nesli tehlike altındaki türlerin en iyi şekilde korunmaları için tek yol olarak görülmektedir.

Doğa koruma düşüncesinin bilinçli bir şekilde ortaya çıkışı, 19. yüzyılın ikinci yarısına rastlar. 1872 yılında dünyanın ilk milli parkı olarak ABD'de "Yellowstone Milli Parkı"nın kuruluşu, doğa koruma düşüncesinin dünya üzerinde toplum ve ülkelerce benimsenmesinin resmen başlangıcı olarak kabul edilebilir.

Doğa koruma alanları çok çeşitlidir. Bu alanların uluslararası sınıflandırılmaları yapılmıştır (GÜLEZ, 1984). Çeşitli düzeylerdeki bu korunan alanlar her ülkede, içerdikleri kaynak değerlerinin özellikleri doğrultusunda, çeşitli adlarla oluşturulurlar. Rezerv alanları, yaban hayatını koruma alanları, milli parklar; doğa parkları, peyzaj koruma alanları, doğa anıtları bunlar arasında sayılabilirler. Tüm korunan alanlar içinde en yerleşik olanı planlama ve yönetim açısından en fazla geçmişî olanı milli

1) K. T. Ü. Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bilim Dalı - Trabzon

parklardır. Fakat her ülkedeki milli parkların içerdikleri özellikler çoğu kez farklılıklar gösterir. Bazı ülkelerde rezerv alanları milli park adı altında ayrılmışlardır. Bazı ülkelerde ise, koruma amaçlarının yanı sıra, rekreasyon ve turizm amacıyla da milli parkların oluşturuldukları görülmektedir.

2. PARK KAVRAMI VE MİLLİ PARKLAR

Çok geniş alanları kapsayan yabani alanlara milli park denmesi ya da genelde park olarak adlandırılması yadırganabilir. İngilizce "park" sözcüğünün ilk özgün kullanımına baktığımızda; uzakta-ki verimsiz fakat yönetim altındaki ormanlık alanlara, üzerinde bazen herhangi bir ağaçlık alan bulunmasa da, park denildiğini görürüz. Ayrıca park kavramının benimsenmesinde, bu kavramda alanın bozulmamış olarak uzaktan gelen ziyaretçiler için ayrıldığı belirtilmiş olduğu da düşünülebilir. Bununla birlikte, insanoğlu tarafından bir müdahale ve işletilme olmaması, buna karşın doğa ile başbaşa kalmak için gelen ziyaretçilere açık olması park kavramının özünü oluşturmaktadır (NICHOLSON, 1974).

Milli park ya da ulusal park deyimindeki birinci sözcük "milli" ya da "ulusal" sözcükleri daha açık kavramlardır. Bu kavram; bir taraftan parkın içerdiği kaynak değerlerinin nitelik yönünden yerel ve bölgesel düzeyden daha üstün değerde, başka bir deyişle ülkesel düzeyde olduğunu, diğer taraftan milli sınırlar içerisinde kendi benzerlerinin en iyi örnekleri olmaları dolayısıyla da dünya mirasına değerli katkılarda bulunduğunu gösterir. Bu nedenle de, bu gibi alanlar ulusal düzeyde ayrılıp korunmaya hak kazanırlar.

Milli park tanımına uygun olsun veya olmasın, değişik sınıflandırılmaları yapılan ve bu nedenle de değişik işlevlere sahip olan birçok korunan alanın ülkelerde nedense hep milli park adı altında ayrılmaları eğiliminde olduğu gözlenmektedir. Bunun bir nedeni de, kanımızca, milli park deyimindeki "milli" sözcüğünün halka sempatik gelmesi ve halk üzerinde milli parkın benimsenmesinde duygusal bir yaklaşım yaptığıdır.

Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN)'nin 1969 yılında Yeni Delhi'de yapılan 10. Genel Kurul Toplantısı'nda, milli parkın birtanımlaması kabul edilerek tüm ülkelerin bu tanımlama doğrultusunda milli park oluşturmaları önerilmiştir. Bu tanımlama şöyledir:

"Bir milli park oldukça geniş bir alan olup: 1) insan işletme ve işgali ile bir veya birkaç ekosistemi önemli bir değişime uğramamış; bitki ve hayvan türleri, jeomorfolojik alanlar ve habitatlari yönünden özel bir bilimsel, eğitsel ve rekreasyonel değer taşıyan ya da doğal peyzajın üstün güzellikte olduğu; 2) ülkenin en üst uzman karar organınca, olası en kısa zamanda, tüm alanda işletme veya işgali önlemek ya da kaldırmak ve alanın milli park olarak ayrılmasına neden olan ekolojik, jeomorfolojik veya estetik özelliklerine özenle yaklaşılmasını zorunlu kılmak için gerekli önlemlerin alınmış olduğu ve 3) ziyaretçilerin esinlenme, eğitsel, kültürel ve rekreasyonel amaçlarla yararlanmaları için özel koşullar altında girmelerine izin verilen yerlerdir."

Milli parkların büyüklüğü olarak da, en az 1.000 hektarlık bir alanı kapsaması bir ölçüt olarak getirilmektedir.

Ülkemizde ise, 1983 yılında çıkarılan 2873 sayılı "Milli Parklar Kanunu" ile doğa koruma ve milli parklar konusuna yasal bir dayanak sağlanmaktadır. Bu yasanın 2. maddesindeki tanımlara göre, ülkemizdeki doğal alanların; a) milli park, b) doğa parkı, c) doğa anıtı ve d) doğayı koruma alanı olarak dört grupta ele alındığı görülmektedir. Bunlardan milli parkın anılan yasadaki tanımı ise şöyledir:

Milli park; bilimsel ve estetik bakımdan ulusal ve uluslararası ender bulunan doğal ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip doğa parçalarıdır.

Milli parkın gerek uluslararası ve gerekse ulusal tanımından da görüleceği gibi, Milli Park deyiminden; ulusal ve/veya uluslararası düzeyde özel bir bilimsel ve eğitsel önem taşıyan doğal, kültürel ve rekreasyonel kaynak değerlerine sahip ve ziyaretçilere özel koşullar altında açılabilen yerler anlaşılmaktadır.

"Milli Park" deyimini ülkemizde ilk kez, İ. Ü. Orman Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Selahattin İnal tarafından 1949 yılında yayımlanan "Tabiatı Koruma Karşısında Biz ve Ormancılığımız" adlı yapıtında kullanılmaya başlanmıştır (İNAL, 1949). Bugün ülkemizde 21 milli parkımız vardır (Çizelge 1).

Çizelge 1. Ülkemizdeki Milli Parklar

Table 1. The National Parks in Turkey

Milli Parkın Adı Name of National Park	İli Province	Kuruluş Yılı Years of Establish.	Büyükölük Size (ha)
Yozgat Çamlığı	Yozgat	1958	264
Karatepe-Aslantaş	Adana	1958	7.715
Soğuksu	Ankara	1959	1.050
Kuşçenneti	Balıkesir	1959	64
Uludağ	Bursa	1961	11.338
Yedigöller	Zonguldak	1965	2.019
Dilek Yarımadası	Aydın	1966	10.985
Spiladağ (Manisa Dağı)	Manisa	1968	5.505
Kızıldağ	Isparta	1969	550
Termessos (Güllük Dağı)	Antalya	1970	6.702
Kovada Gölü	Isparta	1970	6.534
Munzur Vadisi	Tunceli	1971	42.000
Olimpos-Beydağları Sahil	Antalya	1972	69.800
Gelibolu Yarımadası Tarihi	Çanakkale	1973	33.000
Köprülü Kanyon	Antalya	1973	36.614
İlgaz Dağı	Kastamonu	1976	1.088
Başkomutan Tarihi	Afyon-Kütahya	1981	35.500
Göreme Tarihi	Nevşehir	1986	9.572
Maçka Altındere Vadisi	Trabzon	1987	4.800
Boğazköy-Alacahöyük Tarihi	Çorum	1988	2.634
Nemrut Dağı	Adıyaman-Malatya	1989	13.850

3. MİLLİ PARK PLANLAMALARI

Milli parkların, kendine özgü koruma-kullanma dengeleri gözönünde tutularak, özel planlamalarının yapılması gerekmektedir. Genel olarak her milli park için, içerdiği kaynak değerlerinin özellikleri doğrultusunda hazırlanması gereken bu planlar da her dört ya da beş yılda bir revize edilmelidir. Bu nedenle milli park planları; 5'er yıllık ülke kalkınma planları, bölgesel planlar, fiziki planlamalar, imar planları vb. birçok planda planlama tekniği yönünden uyumlu olarak hazırlanırlar.

Milli park planlamalarında; milli parkın doğal, kültürel ve rekreasyonel kaynak değerleri, mevcut arazi kullanımı ve mülkiyet durumu ile sosyo-ekonomik etmenler ayrıntılı olarak belirlenir. Yapılacak alan ve kaynak analizleri sonucunda ortaya çıkan verilerin plan amacı ve ilkeleri doğrultusunda sentezi yapılarak, koruma ve kullanma alanlarıyla kaynak değerleri bütünlüğünü temin edecek şekilde zon sınırları saptanır. Her zonun özelliklerine göre koruma, kullanma, geliştirme ve idare kararları alınarak bu yönde planlamalar için esaslar belirlenir (SAKARYA, 1986). Milli park planları ayrıca; parkın içerdiği kaynak değerlerinin korunması ve sürekliliğinin sağlanması, belirli alanların taşıma kapasitelerini aşmayacak bir düzeyde ziyaretçi kullanımına açılması, idare bütünlüğünü sağlayacak önlemlerin alınması, park içerisinde yaşayan halkın sosyal ve ekonomik yönden desteklenmesi vb. konuları da içerirler.

Milli park planları ülkemizde ve birçok ülkede olduğu gibi, genel olarak merkezdeki en uzman karar organınca (örneğin ülkemizde Orman Genel Müdürlüğü Milli Parklar Başkanlığı) hazırlanır. Bazı ülkelerde ise (örneğin İngiltere), her milli park idaresi kendi planlarını bizzat kendi hazırlar ve merkezi otoritenin onayına sunar.

4. MİLLİ PARK PLANLAMASINDA YENİ BİR YAKLAŞIM: PLANLAMADA KAMUOYU ETKİSİ (MAÇKA ALTINDERE VADİSİ MİLLİ PARKI ÖRNEĞİ)

Milli parkların planlanması genelde, ülkemizde de olduğu gibi, her milli parkın içerdiği kaynak değerlerinin özellikleri doğrultusunda, konunun uzmanı kişilerden oluşan bir ekip (tim) tarafından yapılır. Fakat bu planlamalar yapılırken, konu ile doğrudan veya dolaylı ilgisi olabilecek milli parkın yakın çevresinde yaşayan halkın ve ilgili kamu kuruluşlarının görüşlerinin de alınması çoğunlukla göz ardı edilir.

1989 yılında yaptığımız bir çalışma ile bu konunun gözönünde tutulmasını amaçladık. Örnek olarak aldığımız Maçka Altındere Vadisi Milli Parkı 1987 yılında kurulmuş olup Trabzon ili sınırları içerisindedir (Çizelge 1). Bu milli parkın planlanması, Ankara'da Orman Genel Müdürlüğü Milli Parklar Dairesi Başkanlığı'na hazırlanmaktadır. Fakat biz tüm milli park planlarının hazırlanmasına bir örnek oluşturabileceği ümidi ve düşüncesiyle, sözkonusu milli park planının hazırlanmasına değişik bir yaklaşımla başlanılmasını öneren bir model sunuyoruz. Modelin özü; milli park planı hazırlanırken kamuoyunun dikkate alınması, bunun için de yukarıda sözü edilen ilgili kişi ve kuruluşların görüşlerinin öğrenilmesi amacıyla anket yöntemine başvurulmasıdır. Bu amaçla hazırlanan bir anket formu ekte sunulmuştur. Anket formunun düzenlenmesinde, İngiltere'de "Peak District" Milli Parkı'nın planı hazırlanırken kullanılan yöntem (PDNP 1974, 1978, 1980), değiştirilerek ve ülkemiz koşullarına uyarlanarak kullanılmış ve sunduğumuz model bu yöntemden esinlenilerek oluşturulmuştur. Bu duruma göre anılan modeli; a) planlamada alternatif stratejilerin belirlenmesi, b) belirlenen stratejilerin anket yöntemiyle kamuoyuna sunulması ve c) anket sonuçlarının değerlendirilmesi olmak üzere üç evrede inceleyebiliriz.

5.2. Planlamada Alternatif Stratejilerin Belirlenmesi:

Her milli parkın içerdiği doğal, kültürel ve rekreasyonel kaynak değerleri farklıdır. Bu nedenle, her milli parkın kaynak değerlerinin özellikleri doğrultusunda planlama stratejilerinin belirlenmesi

gerekir. Genel olarak dört planlama stratejisinin saptanması yeterlidir. Bunlar, özetle:

- A Stratejisi, mutlak koruma uygulanacak ve bu arada bazı pasif rekreasyonel etkinliklere olanak tanıyacak alanlar için;
- B Stratejisi, koruma-kullanma dengesi içinde koruma ağırlıklı alanlar için;
- C Stratejisi, koruma ile kullanma eşit ağırlıklı fakat koruma öncelikli alanlar için; ve son olarak
- D Stratejisi, koruma-kullanma dengesi içinde kullanma ağırlıklı alanlar içindir.

Görüldüğü gibi, bu stratejilerde mutlak korumadan en az korumaya doğru bir sıralanma sözkonusu olmaktadır. Maçka Altındere Vadisi Milli Parkı için belirlediğimiz stratejiler Ek'teki Anket Formu'nda verilmiştir. Planlama stratejileri, her milli parkın özellikleri doğrultusunda ana ilkeleri saptayan bir çerçeve oluşturduğu için, belirli bir strateji kabul edildikten sonra milli park planlamasında bu çerçeveyi aşmayan ayrıntılara girilebilir.

4.2. Belirlenen Stratejilerin Anket Yöntemiyle Kamuoyuna Sunulması:

Belirlenen stratejilerden birine göre milli parkın planlanmasını yapılması gerekir. Bu seçimin yapılmasında, o milli parkın planlanmasında doğrudan ya da dolaylı ilgisi olabilecek kişi ve kuruluşların da görüşlerinin alınması oldukça önemlidir. Zira böyle geniş bir kitlenin desteği alınarak, en azından düşüncesi sorularak planlaması yapılan milli parka, halk ve kuruluşlar daha çok sahip çıkacak ve onun planlama sorumluluğuna az da olsa katılmış bir kimsenin gururunu duyacaklardır.

Stratejilerin daha iyi anlaşılır olması için, her strateji avantajları ve dezavantajları, diğer bir deyişle olumlu ve olumsuz yönleriyle birlikte bir anket formuyla ilgili kamuoyuna sunulur ve kişilerin bu planlama stratejilerinden birini seçmesi istenir. Kişinin seçtiği planlama stratejisinde eklemek, çıkarmak ya da değiştirmek istediği hususlar var ise onların da öneri halinde alınması gerekir. Ek'te verilen Maçka Altındere Vadisi Milli Parkı için yaptığımız anket formunda da görüldüğü gibi, hazırlanan anket formlarında kişilerin gerçekten objektif ve etki altında kalmadan karar verebilmesi için, isteyenlerin dışında ad ve adres sorulmaması da önem taşımaktadır.

Anket formları hazırlandıktan sonra bunların nerelere ve kimlere gönderileceği konusu gündeme gelir ya da en sağlıklı, anket formları hazırlığı başlamadan çok öncesinden bu konunun kararlaştırılmış olmasıdır. Maçka Altındere Vadisi Milli Parkı örneğinde, anket formlarının dağıtılmasında öncelikle milli parktan doğrudan etkilenen milli parkın hemen yakın çevresindeki Altındere ve Coşandere köyleri, daha sonra da doğrudan ve dolaylı etkilenebilecek Maçka ilçesindeki özel ve tüzel kişiler gelmektedir. Bundan sonra da il sınırları içindeki (bu genelge bölge sınırı da olabilir) dolaylı etkilenebilecek ya da görüşlerinin alınması gerekebilecek Trabzon kentindeki kamu ve bilim kuruluşları olarak; Karadeniz Teknik Üniversitesi'ndeki Orman Mühendisliği ve Mimarlık Bölümleri, Orman Bölge Md., Doğu Karadeniz Ormancılık Araştırma Md., Müze Md., Kültür ve Turizm Md.'leri düşünülmüştür. En son olarak da, merkezi bir otorite durumundaki Ankara'da Orman Genel Müdürlüğü Milli Parklar Daire Başkanlığı ile Ormancılık Araştırma Enstitüsü gözönüne alınmıştır. Değınilen bu yerlere anket formları yeterli miktarlarda verilmiş ya da gönderilmiştir.

4.3. Anket Sonuçlarının Değerlendirilmesi:

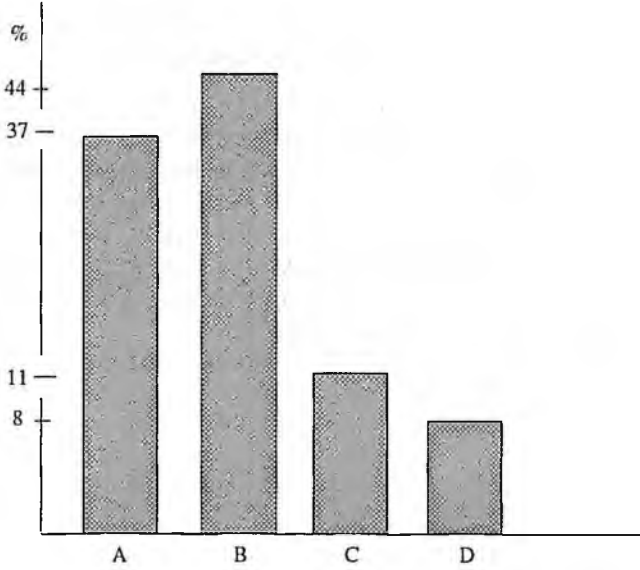
Maçka Altındere Vadisi Milli Parkı örneğinde, geçerli 170 anket formu değerlendirmeye alınmıştır. Çizelge 2'de ankete katılanların milli parkın planlanmasında kabul ettikleri stratejilere göre dağılımı verilmiştir. İlk değerlendirme sonuçlarına göre; A stratejisini 80, B stratejisini 59, C stratejisini 18 ve D stratejisini ise 13 kişinin işaretlemiş olduğu görülmüştür. Fakat yapılan öneriler incelendiğinde; örneğin A stratejisini işaretleyen bazı kişilerin tamamen B stratejisine yönelik önerilerde buldukları ya da B stratejisini seçen bazılarının ise aslında A ya da C stratejilerine göre önerilerde buldukları görülmüştür. Bu durumda gerçek bir değerlendirme yapabilmek için bu önerilere uygun düzeltmeler yapılmıştır. Örneğin Çizelge 2'de görüldüğü gibi, A stratejisini işaretleyen kişilerden 22'si önerilerine göre aslında B stratejisini işaretlemesi gerekirdi. Aynı şekilde, B stratejisini işaretleyen 5 kişi de önerilerine göre aslında A stratejisini seçmesi gerekirdi. Bu duruma göre A stratejisini seçen toplam 80 kişi değil, $80 - 22 + 5 = 63$ kişi olması gerekir. Bu düzeltmeler diğer stratejiler için de yapılmıştır (Çizelge 2). Böylece düzeltilmiş sayılar olarak A, B, C ve D stratejileri için sırayla 63, 75, 19 ve 13 bulunmuştur. Bu sayıların yüzde değerleri için yapılan bir sıralamada % 44 ile B stratejisi ilk sırayı almakta, onu % 37 ile A stratejisi izlemektedir. C ve D stratejileri de nisbeten küçük değerlerde kalmaktadırlar (Şekil 1).

Çizelge 2. Ankete Katılanların Kabul Ettikleri Stratejilere Göre Dağılımı

Table 2. The Distribution of the Responders by their Preferred Strategies

Strateji Strategy	A	B	C	D	Toplam Total
Önerili With suggestion	28	29	4	2	63
Önerisiz No suggestion	52	30	14	11	107
Toplam Total	80	59	18	13	170
Önerilere göre düzeltme Correction according to suggestions	22 ← B 80 - 22 + 5	A ← 5 2 → C 59 - 5 - 2 + 22 + 1	B ← 1 18 - 1 + 2		
Düzeltilmiş sayılar Numbers after correction	63 % 37	75 % 44	19 % 11	13 % 8	170

Burada vurgulanması gereken bir nokta, çoğunluk B stratejisine göre milli parkın planlanmasını istiyor diye planlamanın mutlaka B stratejisine göre yapılmasının gerekmediğidir. Planlama timi sadece bu eğilimi planlamasında gözönünde bulundurmak durumundadır. Hatta Maçka Altındere Vadisi Milli Parkı örneğinde olduğu gibi, A ve B stratejilerinin karşımı bir planlama stratejisi de belirlenip uygulanabilir. Burada önemli olan, kamuoyu etkisinin planlamada mutlaka dikkate alınması gerektiğidir.

Şekil 1. Tercih Edilen Stratejilerin Yüzde Değerleri

Figure 1. The Percentages of the Preferred Strategies

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Öneri olarak sunduğumuz planlama stratejilerinden A stratejisine göre belirlenen alanların milli parklardan daha çok Rezerv Alanları ya da ülkemizde örneği olan Doğayı Koruma Alanları formunda olduğu; D stratejisine göre belirlenen alanların ise genel olarak Doğa Parkları formunda olduğu, dolayısıyla A ve D stratejilerinin milli park planlamalarında benimsenmemesi gerektiği düşünülebilir. Nitekim anket formlarının bazılarında bu yönde düşünceler belirtilmiştir. Bu eleştiri ve düşünceler bir anlamda doğrudur. Fakat bizim burada üzerinde durmak istediğimiz asıl konu, halkın ve ilgili kuruluşların yakın çevrelerinde ya da bölgelerinde bulunan bir milli parka sahip çıkıp çıkmadıkları ya da ne ölçüde sahip çıktıklarını görebilmektir. Anket formlarındaki önerilerin çeşitliliği ve zenginliği bizi bu konuda cesaretlendirmiştir. Ayrıca C ve D stratejilerinin fazla önemslenmemiş olması, bizi bir kez daha halkın sağduyusuna güvenmemizin ne kadar doğru olduğunu hatırlatmıştır. Bu durum, kendi doğal ve kültürel değerlerine sahip çıkan kamuoyunun özellikle milli park planlamalarında dikkate alınması gerektiği konusundaki görüşümüzün ne kadar uygun olduğunu göstermiştir.

Ekte örneği verilen anket formundan da görüleceği gibi, bu formda öncelikle planlanması istenen milli parkla ilgili bazı temel bilgiler ile belirlenen stratejiler kısaca verilmiştir. Dolayısıyla anket sorularının bunlardan sonra sorulması gerekmiştir. Bunun ise normal bir anket tekniği olmadığı, soru kısmına gelinceye kadar kişiyi sıkılıp anket formunu doldurmaktan vazgeçebileceği öne sürülebilir. Bu sav özde doğrudur. Fakat herhangi bir kişi için değil de konu ile doğrudan veya dolayısıyla ilgisi olabilecek kişiler için anket formlarının düzenlendiği düşünülürse, bu kişilerin uzunca olan anket formundaki bilgilerin hepsini sonuna kadar ilgiyle izleyebilecekleri, sonuçlanmış olan bu çalışmamızdan ortaya çıkmıştır. Fakat yine de en doğru olanı, kanımızca, sözkonusu milli parkla ilgili verilmesi gereken bilgilerin ve belirlenen stratejilerin anlaşılabilir bir biçimde küçük bir kitapçıkta (ya da bir broşür)

verilmesi ve yarım sayfalık anket formunun bu kitapçıya eklenmesi olacaktır. Bu yolu da, kuşkusuz, milli park planı hazırlama görevi verilen planlama timinin seçmesi gerekir.

Genel olarak milli park planlamalarını yapan planlama timlerinin, planlama çalışmaları esnasında üniversitelerin ilgili bölümlerinin de görüşlerini alması gerekir. Biz öneri olarak sunduğumuz milli park planlamasına bu yeni yaklaşımla, biradım daha ileri gidip üniversitelerin yanısıra, sözkonusu milli parkla doğrudan ya da dolayısıyla ilgisi olabilecek kişi ve kuruluşların da görüşlerinin alınmasının uygun olduğunu vurguluyoruz. Zira kamuoyu desteği de alınarak yapılan bir milli park planlamasının ömrünün ve uygulanabilirliğinin fazla olacağını, planlama nedeniyle doğal olarak getirilecek bazı sınırlama ve yasaklamaların daha bir anlayışla karşılanacağını, sonuç olarak çevre ve doğa koruması konusunda bilinçli bir kamuoyu oluşacağını rahatlıkla söyleyebiliriz.

EK: ANKET FORMU

APPENDIX: QUESTIONNAIRE

Bu anket formu, Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi'nde yapılmakta olan bilimsel bir araştırma için düzenlenmiş, yapılması düşünülen bir planlama çalışmasında sizin de fikrinizin sorulması için hazırlanmıştır. Adınız ve soyadınız sorulmayacaktır. Bununla birlikte, isteyenler ad ve adreslerini anket formunun sonuna yazıp imzalayabilirler. İşbirliğiniz için şimdiden teşekkür ederim.

Doç. Dr. Sümer GÜLEZ
K. T. Ü. Orman Fakültesi-Trabzon

Maçka Altındere Vadisi Milli Parkı, 4.800 hektar büyüklüğünde olup 1987 yılında kurulmuştur. Başlıca kaynak değerleri şunlardır:

- Tarihsel ve Arkeolojik yönden uluslararası öneme haiz Sumela Manastırı'nın bulunması.
- Meryemana Vadisi ve çevre peyzajının gerek topografik yönden ve gerekse bitki örtüsü yönünden üstün doğal güzellik ve estetik değere sahip olması.
- Çok çeşitli açık hava rekreasyon (piknik, kamping, sportif balıkçılık, gezme, tırmanıcılık, manzara seyri vb.) olanakları sunması.

Milli park gelişim alanı içinde Orman İdaresi'nin yaptırdığı bir konukevi, bir kır gazinosu, bir memur lojmanı, halen inşa halinde olan 2'si dubleks 7 bungalov tipi dinlenme evi bulunmaktadır.

Bu milli parkın Uzun Devreli Gelişme (Milli Park Planı) Ankara'da Orman Genel Müdürlüğü Milli Parklar Dairesi Başkanlığı'na hazırlanmaktadır. Fakat bizim amacımız; yoğun yerli ve yabancı turist trafiği nedeniyle yörenin sosyal, kültürel ve ekonomik yaşantısına ve bölgenin ekonomik kalkınmasına önemli etkisi olabilecek böyle bir planın hazırlanmasında konuyla doğrudan ve dolaylı ilgisi olabilecek sizlerin de katkılarını sağlamaktır. Bu nedenle size dört alternatif planlama stratejisi sunuyoruz. Ayrıca her stratejinin avantajlarını ve dezavantajlarını belirtiyoruz. Sizlerden istediğimiz, hangi

stratejiye göre Maçka Altındere Vadisi Milli Parkı'nın planlanmasını yapmanız gerektiği konusunda bize fikir vermenizdir.

STRATEJİ A: Milli park alanında mutlak koruma uygulanır. Parkın tümü koruma zonu olarak düşünülür. Park içinde hiçbir konaklama tesisi yapılmaz, yapılanlar yıktırılır. Ziyaretçiler için konaklama tesisleri, Milli Park dışındaki Altındere ve Coşandere köylerinde yapılır ve/veya Maçka ile Trabzon'daki konaklama tesislerinden yararlanılarak ziyaretçilerin günübirlik ziyaretlerine olanak tanınır. Ziyaretçiler çok sıkı bir denetim altında bulundurulur. Milli park içinde sadece patika yollardan rehberli turlara izin verilir. Sumela Manastırı'nın idaresi Kültür Bakanlığı'ndan alınıp Milli Park yönetimine devredilir.

Avantajları

- Milli Park dünyadaki benzerlerine çok daha uygun bir hale gelecektir.
- Alanın geleneksel doğal ve kültürel değerleri korunarak gelecek kuşaklara çok daha iyi bir şekilde doğal miras olarak bırakılacaktır.
- Milli Park'ın hemen yakın çevresindeki Altındere ve Coşandere köyleri konaklama tesisleri yönünden kazançlı çıkacak; genelde bu köyler ve hatta Maçka ve Trabzon kentleri ekonomik, sosyal ve kültürel yönden olumlu etkilenecektir.

Dezavantajları

- Yerli ve yabancı turistlerin Milli Park içindeki konaklama ihtiyaç ve talepleri karşılanmamış olacaktır.
- Ziyaretçiler üzerinde sıkı denetim genel bir memnuniyetsizliğe neden olacaktır.
- Kültür Bakanlığı ile Orman İdaresi arasında Sumela Manastırı'nın devri konusunda gereksiz sürtüşmeler olacaktır.

STRATEJİ B: Milli park alanında sıkı bir koruma uygulanır. Park içinde çok geniş bir koruma zonu ile 2-3 adet küçük çapta rekreasyon gelişim zonları olur. Fakat ilk gelişim zonunda yapılmış veya yapılmakta olan konaklama tesisleri kalabilir. Hatta aynı tipte 3-5 adet daha konaklama tesisi aynı yerde yapılabilir. Ayrıca bir ziyaretçi merkezi binası planlanır. Milli Park alanı içinde ve Sumela Manastırı'nın bulunduğu yerde başka hiçbir konaklama tesisi yapılmaz. Diğer gelişim alanları günübirlik olarak planlanır ve bağlantıları patika yollarla sağlanır. Ziyaretçilerin gelişim alanları dışında, ziyaretçi merkezinden yönlendirilerek koruma zonuna kontrollü olarak girmelerine izin verilebilir. Sumela Manastırı'nın Milli Park yönetimine devri konusunda ısrar edilmez, konunun zaman içinde uygun bir çözüme kavuşması yolunda önemli adımlar atılır.

Avantajları

- Milli Park'ın genelde bugünkü durumu aynen korunmuş olacaktır.
- Ziyaretçiler, genel olarak korunmakta olan bir alanda olduklarının bilinciyle hareket edeceklerdir.

Dezavantajları

- Milli Park'ın daha geniş kapsamlı korunmasında zorluklarla karşılaşılacaktır.
- Ziyaretçiler, diğer gelişim alanlarıyla Sumela Manastırı'nın bulunduğu yerde de konaklama tesisleri yapılması talebinde bulunabilecekler ve daha fazla hareket serbestisi isteyeceklerdir.

STRATEJİ C: Milli Park alanında koruma zonuna göre rekreasyon gelişim zonlarına da önemli bir ağırlık verilir. Fakat ikisi arasında bir uyumsuzluk çıktığında korumaya öncelik verilir. Kurulması düşünülen diğer rekreasyon alanlarından birisi kayak merkezi olarak planlanır. Bu gelişim alanlarında ve Sumela Manastırı'nın bulunduğu yerde çevreyle uyumlu konaklama tesisleri yapılabilir. Büyük bir ziyaretçi merkezi binası planlanır. Ziyaretçilerin parkın koruma zonlarındaki hareketlerine bazı sınırlamalar getirilir. Ayrıca doğanın korunması için gerekli önlemler alınır.

Avantajları

- Çok sayıda ziyaretçi Milli Park'tan çok çeşitli amaçlarla yararlanmış olacaktır.
- Ziyaretçi sayısı artacak, bundan da yakın köyler ve Maçka ilçesi olumlu yönde etkilenecektir.

Dezavantajları

- Doğa korumaya dikkat edilmiş olsa da, kapasite üstü yoğun kullanım Milli Park alanında genelde doğal bir bozulmanın başlamasına neden olacaktır.
- Milli Park, dünya üzerindeki benzerlerinden hızla uzaklaşmış olacaktır.

STRATEJİ D: Strateji C'nin çok daha genişletilmiş şekli olup, Milli Park alanında rekreasyona öncelik verilir, doğa koruma ikinci planda kalır. Alanda birçok yerde ve bu arada Sumela Manastırı'nın bulunduğu yerde rekreasyon gelişim alanları kurulur. Bu alanlarda çok sayıda konaklama tesislerinin yapılmasına izin verilir. Patika yolları sayıca azalır, birçok yere araba ile gidilebilme olanağı bulunur. Bununla birlikte, önemli görülen yerlerde doğa koruma önlemleri alınır.

Avantajları

- Milli Park ve yakın çevresi yoğun ziyaretçi akımı nedeniyle ekonomik yönden gelişme gösterecektir.
- Yörede rekreasyonel ve turistik yönden hızlı bir canlanma olacaktır.

Dezavantajları

- Milli Park, milli park olma niteliğini tamamen kaybedecektir.
- Yöre ve yakın çevresindeki hızlı yapılaşma, yöreye yarı kentsel bir nitelik verecektir.
- Kapasite üstü aşırı kullanım ile doğal denge ve ekosistemde hızlı bozulmalar olacak, erozyon tehlikesi başlayacak, alan doğal karakterini kaybedecektir.

1. Maçka Altındere Vadisi Milli Parkı'nın planlanması için en uygun gördüğünüz strateji hangisidir? (Lütfen çarpı işareti koyunuz)

Strateji A () Strateji B () Strateji C () Strateji D ()

2. En uygun gördüğünüz stratejide değiştirmek ya da eklemek istediğiniz hususlar var mıdır?

Evet () Hayır ()

3. Cevabınız şayet Evet ise, hangileri olduğunu kısaca belirtiniz.

- a)
- b)
- c)
- d)
- e)

(Önerileriniz fazla ise, anket formunun arka yüzünü kullanabiliriz)

Aşağıdaki kısmı doldurmak zorunlu olmayıp isteğe bağlıdır.

Adınız ve Soyadınız:

İmzanız:

Adresiniz:

Tarih:

TEŞEKKÜR EDERİZ

Dağıtım:

- 1. Altındere köyü
- 2. Coşandere köyü
- 3. Maçka ilçesi
- 4. Trabzon kenti:
 - K.T.Ü. Orman Mühendisliği Bölümü
 - K.T.Ü. Mimarlık Bölümü
 - Orman Bölge Müdürlüğü
 - Doğu Karadeniz Ormancılık Araştırma Md.
 - Kültür ve Turizm Md.
 - Müze Md.
- 5. Ankara:
 - O.G.M. Milli Parklar Dairesi Başkanlığı
 - O.G.M. Ormancılık Araştırma Enstitüsü Md.

THE EFFECT OF PUBLIC OPINION ON NATIONAL PARK PLANNING (EXAMPLE: THE MAÇKA ALTINDERE VALLEY NATIONAL PARK)

Doç. Dr. Sümer GÜLEZ

Abstract

National park plans are mainly prepared by the highest competent authority of the country. In this paper, a model which proposes a different approach to prepare national park plans has been presented. The essence of the model is that the public opinion should be taken into consideration while the national park plan is being prepared. For this reason, a questionnaire form which was prepared for the Maçka Altındere Valley National Park has been attached. When the results of the questionnaires were evaluated, it has seemed that the public opinion on the national park planning is worthwhile to be taken into account.

1. INTRODUCTION

The definition of nature in the dictionary is "the whole universe and every created thing". We can add to this that every created thing but except man-made products such as art and culture.

In the overcrowded world of today nature cannot any longer defend itself by remoteness or inaccessibility. Therefore, the establishment of national parks and equivalent protected areas is the only means to give maximum protection to what remains of representative natural habitats and ecosystems as well as rare and threatened species.

Of all protected areas, the national park is richest in tradition, oldest in planning and management. The 10th General Assembly of IUCN (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources) meeting in New Delhi in 1969 recommends that all governments agree to reserve the term "National Park" to areas answering the following characteristics:

"A national park is a relatively large area: 1) where one or several eco-systems are not materially altered by human exploitation and occupation, where plant and animal species, geomorphological sites and habitats are of special scientific, educative and recreative interest or which contains a natural landscape of great beauty; and 2) where the highest competent authority of the country has taken steps to prevent or eliminate as soon as possible exploitation or occupation in the whole area and to enforce

effectively the respect of ecological, geomorphological or aesthetic features which have led to its establishment; and 3) where visitors are allowed to enter, under special conditions, for inspirational, educative, cultural and recreative purposes."

The term "national park" was used for the first time in our country in 1949 (INAL, 1949). Today, there are 21 national parks in Turkey (see Table 1).

National park plans set out management policies to conserve the character and qualities of the parks for this and future generations and to provide appropriate opportunities for the public to use and enjoy the area.

2. A NEW APPROACH TO NATIONAL PARK PLANNING: THE EFFECT OF PUBLIC OPINION ON PLANNING (EXAMPLE: THE MAÇKA ALTINDERE VALLEY NATIONAL PARK)

National park plans are mainly prepared by the highest competent authority of the country (e. g. National Parks Department in Turkey). But the views of the general public (including residents of the parks and those living outside) and the various relevant authorities and bodies are not generally taken into account while preparing national park plans. That is why I attempted on a research work in 1989 in Maçka Altındere Valley National Park that this subject should be taken into consideration. For this reason, a model which proposes a different approach to prepare national park plans has been developed. A questionnaire form was prepared by having a method used in the Peak District National Park Plan in England (PDNP 1974, 1978, 1980). This method was modified according to our conditions in Turkey.

The model can be discussed in three steps namely; a) the determination of alternative strategies in national park planning, b) the presentation of the strategies to public opinion, and c) the assesment of the public opinion.

2.1. The Determination of Alternative Strategies in National Park Planning:

Natural, cultural and recreational values of national parks are different so that the planning strategies of each national park according to its resource values should be determined. Four basic strategies have been identified. These represent the four main alternative approaches to form policies in national park planning. In brief, these strategies are as followings:

— Strategy A is for the areas where strict nature conservation policies would be applied and where, if compatable, some passive recreational activities could be permitted under strict control.

— Strategy B is for the areas where nature conservation would be the prime purpose and recreational activities would be permitted in clearly defined zones of the park.

— Strategy C is for the areas where the activities of nature conservation and recreation would be equal in weight, but where these two basic activities are in conflict priority would be given to nature conservation.

— Strategy D is for the areas where most attractive elements would be kept, but over much of the area new development or increased use would be accepted or even encouraged.

The strategies that were determined for the Maçka Altındere Valley National Park have been

given on the questionnaire form in the Appendix. As the strategies are the general planning frameworks, when a strategy is chosen, detailed management policies can be specified in the national park planning within this framework.

2.2. The Presentation of the Strategies to Public Opinion:

The national park should be planned according to the preferred strategy. In order to choose the preferred strategy, it was decided that this should be subject to public participation and consultation procedures. For this reason, the four strategies are presented to public opinion on a questionnaire form and asked them to choose one. To give people a clear choice, strategies are presented in a simple way with their advantages and disadvantages (see Appendix).

The questionnaire forms prepared for the Maçka Altındere Valley National Park were sent to: a) The Altındere and Coşandere villages (just outside the park); b) The town of Maçka (18 kms from the park); c) The city of Trabzon (48 kms) where the Departments of Forest Engineering and Architecture of the Black Sea Technical University, and Forestry and Tourism authorities were taken into account, and d) The Department of National Parks and the Forest Research Institute in Ankara.

2.3. The Assessment of the Public Opinion:

178 completed questionnaires were returned. 170 of them were valid and were assessed. According to the first results of the assessment, it has seemed that more choices have been given to the Strategy A. But some responders specified different suggestions from their preferred strategies. The choices of these responders have been corrected according to their suggestions in order to make a real assessment (see Table 2). Therefore, the numbers of the real preferred strategies are in order 63, 75, 19 and 13. The percentages of these numbers are shown in Figure 1. The preferred strategy seems to be B.

It should be noted that it is not necessary to plan the national park according to the Strategy B even if it is the preferred strategy by the public opinion. The planning team is only to be considered this trend in its planning efforts. As in the example of the Maçka Altındere Valley National Park, a combination of the strategies A and B can be adopted as the majority of the responders that have chosen these two strategies.

3. CONCLUTIONS

National park planning teams should generally take the views of the relevant departments of the universities during its planning works. In this paper, it is proposed a new approach to national park planning that, besides universities, it should be taken the views of both the general public (including residents of the park and those living outside) and the various relevant authorities and bodies. Because, a national park receiving a wide measure of public support would be much more applicable. Some restrictions and limitations of use in the park would be much more understandable by the general public. As a result, a public opinion would be much more aware of its environment.

KAYNAKLAR

- GÜLEZ, S., 1984. *Doğal Alanların Sınıflandırılması. Tabiat ve insan, Sayı 1, Ankara, s. 18-27.*
- İNAL, S., 1949. *Tabiatı Koruma Karşısında Biz ve Ormancılığımız. Orman Gn. Md. Yayını, Özel Sayı 84, İstanbul, 88 s.*
- NICHOLSON, E. M., 1974. *What is Wrong with the National Park Movement? Second World Conference on National Parks. IUCN, Morges, Switzerland, p. 32-38.*
- PDNP (Peak District National Park), 1974. *Your Choice for the Future. Peak Park Joint Planning Board, Derbyshire, England, 32 pp.*
- PDNP (Peak District National Park), 1978. *National Park Plan. Peak Park Joint Planning Board, Derbyshire, England, 192 pp.*
- PDNP (Peak District National Park), 1980. *Peak District National Park Structure Plan. Peak Park Joint Planning Board, Derbyshire, England, 102 pp.*
- SAKARYA, Y., 1986. *Milli Parklarda Etüd-Envanter ve Planlama. Milli Parklar ve Yaban Hayatı Semineri, O.G.M. Milli Parklar Dairesi, Ankara, s. 100-121.*
- TDK (Türk Dil Kurumu), 1974. *Türkçe Sözlük. Bilgi Basımevi, Ankara, 893 s.*